

Eugeniusz Piontek

Obowiązywanie prawa wspólnotowego

Palestra 39/1-2(445-446), 85-93

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obowiązanie prawa wspólnotowego

Traktaty konstytuujące Wspólnotę Europejską, jak również traktat z Maastricht o Unii Europejskiej nie zawierają postanowień rozstrzygających wprost o wzajemnym stosunku prawa wspólnotowego do prawa krajowego państw członkowskich¹. Odpowiedzi na to pytanie należałoby zatem szukać w podziale kompetencji między Wspólnotą a państwami członkowskimi w poszczególnych dziedzinach stosunków, w charakterze aktów prawnych Wspólnoty, jak i w charakterze prawnym Wspólnoty jako takiej.

Sąd Europejski, niezależnie od możliwych założeń i kierunków poszukiwań teoretycznych w obszarze tej problematyki, stoi jednoznacznie i konsekwentnie na stanowisku prymatu prawa wspólnotowego nad prawem krajowym państw członkowskich.

Trzeba natomiast pamiętać, że w myśl art. 164 Traktatu o Wspólnocie Europejskiej sąd ten „zapewnia przestrzeganie prawa w drodze wykładni i stosowaniu niniejszego Traktatu”. Tzw. „prawo orzecznicze” (ang. *case-law*) rozwijane przez Sąd Europejski uznawane jest zaś powszechnie za jeden z filarów prawa wspólnotowego i główne narzędzie służące zapewnieniu jednolitości stosowania tego prawa.

Godzi się więc, już na wstępie, przytoczyć następujące wywody Sądu Europejskiego, zawarte w głośnym orzeczeniu precedensowym w sprawie Flaminio Costa przeciwko Ente Nazionale per l'Energia Elettrica, znanej potocznie pod nazwą *Costa v. ENEL*:

„Włączenie do praw każdego państwa członkowskiego postanowień będących konsekwencją istnienia Wspólnoty, a mówiąc bardziej ogólnie, wynikają-

cych z litery i ducha Traktatu (o Wspólnocie), sprawia, że państwa te w konsekwencji nie mogą przyznawać pierwszeństwa swoim środkom jednostronnym i pochodnym przed systemem prawa przyjętym przez nie na zasadzie wzajemności... Przeniesienie przez państwa (członkowskie) z ich krajowego systemu prawnego do systemu prawnego Wspólnoty praw i obowiązków wynikających z Traktatu, pociąga za sobą trwałe ograniczenie ich praw suwerennych, wobec czego każdy późniejszy akt jednostronny niezgodny z koncepcją Wspólnoty, nie może mieć pierwszeństwa przed prawem Wspólnoty”².

Konsekwencje zasady solidarności

Wszelkie szczególne aspekty obowiązywania prawa wspólnotowego rozpatrywać należy w kontekście zasady „soli-

darności'' tak jak została ona sformułowana w art. 5 Traktatu o Wspólnocie Europejskiej (WE) i rozwinięta w orzecznictwie Sądu Europejskiego. Artykuł ten formułuje dwa obowiązki pozytywne i jeden negatywny. Pierwszy z nich zakłada, że „państwa członkowskie podejmą wszelkie właściwe środki... w celu wypełnienia zobowiązań wynikających z działań podjętych przez instytucje Wspólnoty''.

Sąd nadał temu zobowiązaniu szerokie znaczenie merytoryczne i procesowe. Przykładem może być wywodzenie na tej podstawie obowiązku władz centralnych państw członkowskich zapewnienia przestrzegania przez władze lokalne w tych państwach wymagań prawa wspólnotowego, jak np. informowanie Rady o każdym zamierzonym wprowadzeniu lub zmianie form udzielanej pomocy publicznej³. Z tejsze reguły Sąd wywiódł obowiązek zapewnienia przez wymiar sprawiedliwości krajów członkowskich należytej ochrony prawnej podmiotom dochodzącym swych praw wywodzących się z prawa wspólnotowego. Ochrona taka nie może być przy tym, zdaniem Sądu, mniejsza od przysługującej w podobnych przypadkach odnoszących się do poszanowania prawa krajowego⁴. Ponadto z omawianego zobowiązania Sąd Europejski wywiódł dwa rodzaje szczególnych obowiązków państw członkowskich. Pierwszy z nich jest dwuczłonowy i z jednej strony polega na obowiązku organów państw członkowskich przeprowadzania konsultacji z instytucjami Wspólnoty w razie niepodejmowania przez nie środków koniecznych do zabezpieczenia należytego wykonywania określonych rodzajów operacji (tzw. *conservation measures*), a

z drugiej strony obowiązek powstrzymania się przez te organy od podejmowania środków, które mogłyby budzić sprzeciw instytucji Wspólnoty⁵.

Drugim pozytywnym zobowiązaniem wywiezionym przez Sąd Europejski z zasady solidarności jest obowiązek ułatwienia i wspomagania przez państwa członkowskie realizacji zadań Wspólnoty. Obejmuje to m.in. służenie instytucjom Wspólnoty informacjami niezbędnymi do weryfikacji zgodności środków krajowych i podejmowanego na ich podstawie postępowania z wymaganiami prawa wspólnotowego⁶. Wykładnia ta znalazła także wyraz w dyrektywie Rady 83/89 i szeregu innych wcześniejszych postanowieniach tego organu⁷.

Negatywne natomiast odczucie budzi art. 5 Traktatu o WE, gdy zobowiązuje państwa członkowskie do „powstrzymania się od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby zagrażać realizacji celów... Traktatu''. Nadając pojęciu „celów'' szeroką wykładnię, Sąd uznał, że państwa członkowskie są zobowiązane na tej podstawie co najmniej do rozważenia z należyłą starannością, czy zamierzone przez nie środki gospodarcze i finansowe nie zagrażają osiągnięciu celów Wspólnoty. Sąd utrzymuje również, że powołane zobowiązanie negatywne obliuguje państwa członkowskie do niewykorzystywania instrumentów prawa krajowego do ograniczenia zakresu bądź podważania stosowania w sposób jednolity prawa wspólnotowego względnie do osłabienia jego skuteczności⁸.

Tak więc w orzeczeniu wydanym w sporze z powództwa Walt Wilhelm et al. v. Bundeskartellamt, Sąd stwierdził m.in., że:

1) Traktat EWG ustanowił swój własny

system prawny, zintegrowany z systemami prawnymi państw członkowskich, który musi być stosowany przez ich sądy. Byłoby niezgodne z charakterem tego systemu, gdyby zezwolić państwom członkowskim na wprowadzenie lub utrzymanie środków prawnych, które byłyby zdolne w jakikolwiek sposób ograniczać efektywność Traktatu w praktyce.

Moc obowiązująca Traktatu i środki podejmowane dla jego realizacji nie mogą być różne w poszczególnych państwach wskutek obowiązywania środków wewnętrznych, gdyż przez to funkcjonowanie systemu Wspólnot byłoby zakłócone, a osiągnięcie celów Wspólnoty narażone na niebezpieczeństwo. W konsekwencji konflikty pomiędzy normami Wspólnoty i normami krajowymi muszą być rozwiązywane z zastosowaniem zasady, że prawo Wspólnoty zachowuje pierwszeństwo.

Ponadto Sąd wyjaśnił, że:

2) W granicach, w jakich postanowienia art. 87(2) (e) Traktatu nie stanowią inaczej, władze krajowe mogą podejmować działania przeciwko umowie zgodnie z ustawodawstwem państwowym dotyczącym konkurencji, nawet jeżeli kwestia zbadania umowy z punktu widzenia jej zgodności z prawem Wspólnot jest w toku rozpatrywania przez Komisję, jednakże pod warunkiem, że zastosowanie prawa krajowego nie będzie przeszkodą dla pełnego i jednolitego stosowania prawa Wspólnoty lub też dla skuteczności środków podejmowanych w celu realizacji tego prawa. Jeżeli jednak równoległe postępowanie miałyby doprowadzić do nałożenia kary, to ogólny wymóg naturalnej sprawiedliwości wymaga, by wszelkie poprzednie decy-

zje o takim charakterze były brane pod uwagę przy określaniu sankcji, które mają być nałożone⁹.

W jednym ze swych najgłośniejszych orzeczeń precedensowych, a mianowicie w orzeczeniu wydanym w sprawie *Internationale Handelsgesellschaft v. Einfuhr – und Vorratstelle für Getreide*¹⁰, Sąd Europejski stwierdził między innymi, że:

„...Odwoływanie się do zasad prawnych (*legal rules*) bądź koncepcji prawa krajowego dla oceny mocy prawnej środków zdecydowanych przez instytucje Wspólnoty miałyby negatywny wpływ na jednolitość stosowania i skuteczność prawa wspólnotowego. Prawomocność tych środków może być oceniana jedynie na gruncie prawa wspólnotowego. W rzeczywistości prawo wynikające z Traktatu (o Wspólnocie)... nie może ze względu na swój charakter ustępować przed prawem krajowym, niezależnie od jego rangi, bez zakwestionowania samej istoty prawa wspólnotowego, jak i bez poddania w wątpliwość podstaw prawnych Wspólnoty. Tak więc prawomocność środków wspólnotowych i ich skutki w porządku wewnętrznym państw członkowskich nie mogą być podważane na tej podstawie, że są one sprzeczne, czy to z podstawowymi prawami, tak jak zostały one określone w konstytucji danego państwa, czy też zasadami narodowego porządku konstytucyjnego...

3) Poszanowanie praw fundamentalnych stanowi integralną część ogólnych zasad prawa chronionych przez Sąd Europejski. Ochrona takich praw, inspirowana konstytucyjnymi tradycjami wspólnymi dla wszystkich państw członkowskich, musi być jednak gwarantowana

w ramach struktur i celów Wspólnoty¹¹.

Analogiczne stanowisko w sprawie przestrzegania praw zasadniczych określonych w konstytucjach państw członkowskich, Sąd Europejski zajął też w wielu innych orzeczeniach¹².

Przykładem rozwiniętej wykładni skutków prawnych niezgodności prawa wewnętrznego z prawem wspólnotowym może być orzeczenie Sądu Europejskiego w Sprawie 106/77¹³. Sąd potwierdził na wstępie konstrukcję prawa wspólnotowego przyjętą w sprawach *Costa v. ENEL*¹⁴ oraz *Walt Wilhelm*¹⁵, opartą na zasadach nowego porządku prawnego, efektywności oraz jednolitości stosowania. Następnie Sąd zajął się konsekwencjami sprzeczności prawa wewnętrznego z prawem wspólnotowym. Spośród proponowanych rozwiązań Sąd Europejski, powstrzymując się od orzekania w przedmiocie ważności odnośnego aktu prawa krajowego, przyjął zasadę niestosowania przez sąd państwa członkowskiego krajowego aktu prawnego sprzecznego z normą wspólnotową. Wynika to z przyjętego generalnie założenia, że decydowanie o uchyleniu normy prawa wewnętrznego należy do prawa konstytucyjnego poszczególnych państw. Prawo wspólnotowe może natomiast wskazać jedynie metody realizacji celów Wspólnoty i konieczne po temu środki. Stąd orzeczenie Sądu Europejskiego skierowane jest nie do ustawodawcy, lecz do organu stosującego prawo.

Dzięki temu potwierdzona została również zasada sądowej kontroli praw przysługujących jednostkom na podstawie prawa wspólnotowego. Orzeczenie to podkreśla wreszcie wyłączenie zasady *lex posterior derogat legi priori* w od-

niesieniu do zbiegu prawa wspólnotowego i prawa wewnętrznego. Ogólnie biorąc, zdaniem Sądu Europejskiego, stosowanie prawa wspólnotowego w obrębie prawa wewnętrznego państw członkowskich jest ściśle powiązane z zasadą autonomii porządku prawnego Wspólnoty. Stanowi on jednolity system, w którego obrębie nie jest dopuszczalne jakiegokolwiek rozróżnianie mocy prawnej poszczególnych norm (traktatów założycielskich i prawa wtórnego), jak również różnicowanie skuteczności norm prawa wewnętrznego z punktu widzenia ich ewentualnej wyższości lub podporządkowania prawu wspólnotowemu. Zasada ta znalazła potwierdzenie w dalszym orzecznictwie Sądu Europejskiego m.in. w sprawie *Politi*¹⁶. W sprawie tej Sąd stwierdził *expressis verbis*, iż skutek rozporządzeń określony w art. 189 polega na tym, że wykluczają one stosowanie jakichkolwiek aktów normatywnych, nawet późniejszych, sprzecznych z ich postanowieniami.

Obowiązywanie prawa wspólnotowego w porządku prawnym państw członkowskich

Tak ukształtowane prawo orzecznicze Wspólnoty przesądza o regułach rządzących obowiązywaniem prawa wspólnotowego w ogóle, w tym jego obowiązywania bezpośredniego. W doktrynie i praktyce orzeczniczej Wspólnoty Europejskiej zwykło się przy tym czynić rozróżnienie między „bezpośrednim stosowaniem” a tzw. bezpośrednią skutecznością prawa wspólnotowego¹⁷.

Pierwsze z tych pojęć odnosi się do norm i przepisów, które cieszą się mocą obowiązującą w wewnętrznym porządku

prawnym państw członkowskich bez pośrednictwa jakichkolwiek aktów o skutkach wprowadzających odnośnie postanowienia do prawa krajowego, jak ratyfikacja, transformacja, publikacja we właściwym w danym państwie dzienniku urzędowym itp.

W powoływanej wcześniej Sprawie 106/77¹⁸ Sąd Europejski wyjaśnił m.in., że:

„(...) Bezpośrednie stosowanie prawa wspólnotowego oznacza, iż jego postanowienia posiadają pełną moc jednolicie we wszystkich państwach członkowskich, począwszy od momentu wejścia w życie przez cały okres ważności. Przepisy podlegające bezpośredniemu stosowaniu stanowią źródło praw i obowiązków dla wszystkich, których one dotyczą (bez względu na to, czy chodzi o państwa członkowskie, czy też o poszczególne osoby). Skuteczność ta dotyczy również każdego sądu, którego zadanie jako organu państwa członkowskiego polega na ochronie praw, przyznawanych jednostkom przez prawo wspólnotowe...

Ponadto zgodnie z zasadą prymatu prawa wspólnotowego – dowodził Sąd Europejski – postanowienia traktatowe oraz inne podlegające bezpośredniemu stosowaniu akty prawne organów Wspólnot wywierają w wewnętrznym porządku prawnym nie tylko taki skutek, że poprzez samo wejście w życie uniemożliwiają stosowanie każdego przepisu prawa wewnętrznego z nimi sprzeczne, lecz także – skoro te postanowienia i akty prawne stanowią hierarchicznie wyższą część składową porządku prawnego obowiązującego na terytorium każdego państwa członkowskiego – powodują, że wejście w życie nowej normy prawa wewnętrznego jest niemożliwe

w takim zakresie, w jakim byłaby ona sprzeczna z normami wspólnotowymi.

Jeżeli aktem prawnym w dziedzinie, na którą rozciąga się kompetencja prawotwórcza Wspólnoty, lub też innym niezgodnym z postanowieniami prawa wspólnotowego, przyznana zostałaby prawna skuteczność, prowadziłyby to do zanegowania efektywności zobowiązań zaciągniętych przez państwa członkowskie na podstawie Traktatu, co z kolei oznaczałoby postawienie pod znakiem zapytania podstaw Wspólnoty’.

Drugie z wymienionych pojęć, a więc „bepośrednia skuteczność”, odnosi się do aktów prawa wspólnotowego kreujących prawa podmiotowe, które mogą być dochodzone bezpośrednio przed sądami krajów członkowskich.

Zgodnie z tak rozumianym rozróżnieniem, tylko rozporządzenia są z mocy art. 189 Traktatu o WE w całej rozciągłości i w każdym przypadku „bepośrednio stosowanymi” aktami prawa wspólnotowego.

W orzeczeniu w sprawie 48/71 z powództwa Komisji przeciwko Włochom, Sąd stwierdził, że „...zgodnie z art. 189 i 191 Traktatu, rozporządzenia są jako takie stosowane bezpośrednio w każdym państwie członkowskim i wchodzi w życie na mocy opublikowania ich w Dzienniku Urzędowym Wspólnot w ustalonym dniu lub w jego braku w czasie określonym przez Traktat (i)... odtąd sprzeczne z Traktatem są wszelkie działania, których skutkiem mogłoby być stworzenie przeszkód bezpośredniej stosowalności rozporządzeń wspólnotowych i szkodenie w ten sposób ich jednoczesnemu i jednakowemu stosowaniu w całej Wspólnocie”¹⁹.

Inne niż rozporządzenia wiążące akty prawne prawa wspólnotowego, a miano-

wicie traktaty, dyrektywy oraz decyzje nie mają co do zasady tej cechy prawnej. W konkretnych przypadkach mogą jednak, w zależności od treści i sposobu sformułowania, mieć ten charakter, a więc podlegać „bezpośredniemu stosowaniu”. Problem ten musi być zatem rozstrzygany odrębnie w przypadku każdego takiego aktu bądź konkretnych przepisów odnośnych aktów.

Tak więc w orzeczeniu interpretacyjnym z art. 177 Traktatu o WE, wydanym na wniosek sądu w Turynie, Sąd Europejski uznał art. 16 Traktatu o WE za podlegający bezpośredniemu stosowaniu i stwierdził, że stwarza on dla indywidualnych podmiotów prawa, które sądy krajowe zobowiązane są chronić. Sąd dodatkowo wyjaśnił, że „wobec bezpośredniej stosowalności pogwałconych przepisów, co zostało stwierdzone w poprzednim orzeczeniu w tej sprawie, prawo krajowe było absolutnie zbędne” dla poręczenia stosowania odnośnych przepisów wspólnotowych i realizacji określonych w nim praw podmiotowych²⁰.

To natomiast, czy odnośne akty prawa wspólnotowego wyróżniają się „bezpośrednią skutecznością”, zależy od tego, czy w konkretnych przypadkach spełniają konieczne do tego kryteria. Tymi cechami traktowanymi łącznie, są w świetle ustalonej przez Sąd Europejski wykładni: (1) jednoznaczna czytelność (*clear*), (2) bezwarunkowość (*unconditional*) oraz (3) bezpośredniość (*immediate*) odnośnych postanowień²¹. Lista tych postanowień została sprecyzowana w bogatym orzecnictwie Sądu Europejskiego²².

Podkreślić przy tym należy rozciągnięcie przez Sąd Europejski koncepcji „bezpośredniej skuteczności” na układy o wolnym handlu oraz układy stowarzy-

szeniowe, których Wspólnota jest stroną. Znalazło to najpełniejszy, jak dotąd, wyraz w orzeczeniu interpretacyjnym wydanym na wniosek sądu niemieckiego w Sprawie 104/81 z powództwa Hauptzollamt Mainz przeciwko C.A. Kupferberg & Cie KG²³.

W powołanej sprawie przedmiotem oceny był charakter mocy obowiązującej postanowień układu o wolnym handlu między Portugalią a EWG²⁴. Sąd niemiecki zwrócił się o interpretację, czy postanowienia tego układu są „bezpośrednio skuteczne”. Dając odpowiedź pozytywną Sąd Europejski wyjaśnił, że:

1) prawo do zawierania układów w wolnym handlu i układów stowarzyszeniowych z państwami trzecimi przysługuje co do zasady Wspólnocie, a nie państwu członkowskiemu,

a ponadto

2) układy tego rodzaju wymagają jednolitego przestrzegania ich postanowień przez wszystkie państwa członkowskie. Postanowienia tych układów nie mogą zatem wywierać różnych skutków w różnych państwach członkowskich. Jest więc bez znaczenia, czy odnośne układy przewidują własny mechanizm zabezpieczający przestrzeganie ich postanowień, czy też nie.

W rezultacie

3) jeżeli postanowienia tych układów odznaczają się wystarczającą bezwarunkowością i precyzją oraz mogą być źródłem indywidualnych praw podmiotowych, które sądy krajowe państw członkowskich obowiązane są chronić, to takie postanowienia są bezpośrednio skuteczne.

Trzeba jednak pamiętać, że stanowisko Sądu Europejskiego co do bezpośredniej skuteczności układów stowarzyszenio-

wych nie jest jednoznaczne. Sąd nie uznał bowiem bezpośredniej skuteczności postanowień odnoszących się do swobody przepływu osób zawartych w układzie o stowarzyszeniu między Wspólnotą a Turcją²⁵, ponieważ zdaniem Sądu nie spełniają one koniecznych do tego warunków. Tak więc problem „bezpośredniej skuteczności” postanowień układów stowarzyszeniowych należy rozważać odrębnie w każdym przypadku.

O ile jednak Sąd Europejski dopuszcza możliwość uznania postanowień układów o wolnym handlu i układów stowarzyszeniowych za „bezpośrednio skuteczne”, to konsekwentnie wyklucza możliwość przypisania takiej mocy prawnej postanowieniom Układu Ogólnego o Cłach i Handlu (GATT)²⁶.

Sprawą zasługującą na odrębną uwagę są założenia koncepcyjne i konsekwencje prawne orzeczenia Sądu Europejskiego w sprawie *Francovich*²⁷. Można to orzeczenie rozpatrywać między innymi na płaszczyźnie oceny przez Sąd Europejski charakteru mocy prawnej dyrektyw. Podejście takie byłoby słuszne o tyle, że w odróżnieniu od poprzednich przypadków, w których wypowiadał się na ten temat²⁸, tym razem Sąd Europejski uznał dopuszczalność bezpośrednio powoływania się przez indywidualne podmioty na postanowienia dyrektywy w postępowaniu przed sądem krajowym o poszanowanie praw przyznanych im tym aktem Wspólnoty²⁹.

W istocie skutki orzeczenia w sprawie *Francovich* wykraczają jednak poza problem „bezpośredniej skuteczności” jak i „bezpośredniej stosowalności” dyrektyw. Sąd sformułował swoje stanowisko w sposób celowo wykraczający poza odpowiedź na te pytania. Istota orzeczenia

zdaje się polegać na sformułowaniu zasady odpowiedzialności państwa z tytułu niewywiązywania się przez nie z obowiązku przestrzegania prawa Wspólnoty, w szczególności w zakresie, w jakim to prawo kreuje indywidualne prawa podmiotowe. Sprowadza się to do konkluzji, że swoim niewłaściwym bądź niekompletnym postępowaniem lub zaniechaniem wypełniania zobowiązań określonych prawem Wspólnoty, państwo członkowskie nie może uwolnić się od konsekwencji prawnych i materialnych wynikających z tego prawa. Jeżeli ten wniosek uznamy za trafny, to orzeczeniu w sprawie *Francovich* przypisać należy konsekwencje systemowe dla całokształtu reguł funkcjonowania prawa wspólnotowego w relacjach między instytucjami Wspólnoty a państwami członkowskimi i ich obywatelami, czy szerzej osobami prawnymi i fizycznymi państw członkowskich. W orzeczeniu w sprawie *Francovich* można również widzieć potwierdzenie przez Sąd Europejski rozszerzającej wykładni „zasady solidarności” i „*effet utile*” jako nadrzędnych reguł wykładni stosunków prawnych między Wspólnotą a jej członkami.

Konkluzje

Ustalenia prawa orzeczniczego Sądu Europejskiego, w przedmiocie wzajemnego stosunku prawa wspólnotowego (*droit communautaire; Community Law*) i prawa krajowego państw członkowskich oraz natury prawa wspólnotowego, streścić można w następujący sposób:

1) prawu wspólnotowemu służy pierwszeństwo przed prawem krajowym, niezależnie od tego, które z nich jest późniejsze;

2) prawo krajowe państw członkowskich musi zapewniać możliwość realizacji praw przyznanych jednostkom przez prawo wspólnotowe;

3) skuteczność prawa wspólnotowego musi być taka sama we wszystkich państwach członkowskich;

4) państwa członkowskie nie mogą utrzymywać w mocy, ani wprowadzać środków, które mogłyby przyczynić się do podważenia efektywności prawa wspólnotowego;

5) państwa członkowskie nie mają prawa dawania wiążącej wykładni aktom prawa wspólnotowego;

6) sądy państw członkowskich nie mogą badać zgodności prawa wspólnotowego z konstytucją odnośnych państw;

7) państwa członkowskie nie mogą odmawiać swoim sądom tytułu do orzekania na podstawie prawa wspólnotowego, czyli wykluczać bądź ograniczać po-

leganie przez sądy krajowe na prawie wspólnotowym w zakresie, w jakim może okazać się to właściwe, w tym do poręczenia bezpośredniej skuteczności czy bezpośredniego stosowania tego prawa;

8) w przypadku orzeczenia przez Sąd Europejski sprzeczności z prawem Wspólnoty określonego aktu prawnego bądź konkretnych postanowień prawa państwa członkowskiego, organa prawodawcze tego państwa zobowiązane są uchylić bądź odpowiednio zmienić odnośne prawo, a jego sądy zobowiązane są zapewnić poszanowanie orzeczenia Sądu Europejskiego;

wreszcie

9) państwa członkowskie nie mogą odmawiać wykonywania swoich wspólnotowych zobowiązań traktatowych oraz postanowień innych wiążących aktów prawa wspólnotowego, pod zarzutem ich niezgodności z konstytucją.

Przypisy:

¹ Zob. *Legal Issues of the Maastricht Treaty* (United Kingdom Association for European Law, University Association for Contemporary European Studies), Edited by D. O'Keeffe, BCL, LL.M., P.M. Twomey, BCL, LL.M., Chancery Law Publishing, 1994, ISBN 0471 94199; w szczególności Rozdział II, s. 13 i n.

² Sprawa 6/64, 1964 ECR, 585, cytat na s. 593–4.

³ Zob. np. sprawa 235/87, 1988 ECR, § 19–23.

⁴ Zob. m.in. sprawa 68/79, 1980 ECR, 501; sprawa 199/82, 1983 ECR 3595 na s. 3612; czy sprawa 63/83, 1984 ECR, 2689; także sprawy 47 i 48/83, 1984 ECR, 1721.

⁵ Zob. m.in. sprawa 804/79, 1981 ECR, 1045; także sprawa 269/80, 1981 ECR, 3079 na s. 3091–92; czy w sprawie 47 i 84/83, 1984 ECR, 1721; wcześniej w sprawie 41/76, 1976 ECR, 1921.

⁶ Np. w sprawie 274/83 ECR, 1077; także w sprawie 70/72, 1973 ECR, 813, czy w sprawie 97/81, 1982 ECR, 1819, lub w sprawie 300/81, 1983 ECR, 449.

- ⁷ Zob. O.J. 1983 L 109/8.
- ⁸ Zob. m.in. w sprawie 14/68, 1969 ECR, 1; w sprawie 13/77, 1977 ECR, 2115; w sprawie 229/83, 1985 ECR, 1; czy 231/83, 1985 ECR, 305.
- ⁹ Jak wyżej, sprawa 14/68; por. w sprawach 13/61, 1962 ECR, 45; 127/73, 1974 ECR, 51; czy 155/73, 1974 ECR, 409.
- ¹⁰ Sprawa 11/70 Internationale Handelsgesellschaft mgH v. Einfuhr – und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 1970 ECR, 1125; podobnie we wcześniejszym oznaczeniu z 15 lipca 1964 roku, sprawa 6/64 Costa v. ENEL, 1964 ECR.
- ¹¹ 1970 ECR, cytat ze s. 1133–4.
- ¹² Orzeczenie z 12 listopada 1969 roku, sprawa 29/29 Stauder v. Stadt Ulm, 1969 ECR, 425.
- ¹³ Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA, 1978 ECR, 629.
- ¹⁴ Sprawa 6/94, 1964 ECR, 585.
- ¹⁵ Sprawa 14/68, 1969 ECR, 1 i n., zwłaszcza s. 27.
- ¹⁶ Sprawa 47/71, 1971 ECR, 1039.
- ¹⁷ Zob. szerzej: L. Collins: *European Community Law in the United Kingdom*, London 1990, s. 45 oraz wykaz literatury i orzecznictwa powołanych tamże w przypisach 5, 6, 7 i 8.
- ¹⁸ Sprawa 106/77 Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA, ECR, 629.
- ¹⁹ 1972 ECR, 527.
- ²⁰ Sprawa 18/71, Eunomia de Perro & C. v. Ministry of Education of the Italian Republic, 1971 ECR, 811; por. orzeczenie w sprawie uznania podstaw do bezpośredniego stosowania art. 48 WE: Yvonne van Duyn v. Home Office, 1976 ECR, 1337.
- ²¹ Zob. Sprawa 26/62 NV Algemene Transport-en Expeditie Onderneming van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen, (1963) ECR, 1; także: sprawa 104/81 Hauptzollamtu Mainz v. C.A. Kupferberg & Cie KG a.A., (1982) ECR 3641; sprawa 41/74 Yvonne van Duyn v. Home Office, (1974) ECR 1337; sprawa 148/78 Pubblico Ministero v. Tullio Ratti, (1979) ECR 1629; sprawa 8.81 Ursula Backer v. Finanzamt Münster – Innstadt, (1982)1, ECR 53; sprawa 152/84, M.H. Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority, (1986) ECR 723.
- ²² Zob. taką listę sporządzoną przez L. Collins (w): *European Community Law in the United Kingdom*, Butterworth, Fourth Edition, s. 122–126.
- ²³ 1982 ECR, 3641.
- ²⁴ Wcześniej Sąd rozpatrywał podobny problem w sprawie 270/80, Polydor Ltd. v. Harlequin Records Shops Ltd and Simons Records Ltd, 1982 ECR, 329. W tym przypadku Sąd nie zajął jednak zdecydowanego stanowiska co do bezpośredniej skuteczności odnośnych postanowień Traktatu.
- ²⁵ Sprawa 12/86, Demirel v. Stadt Schwabisch Gmund.
- ²⁶ Zob. m.in. w sprawie 266/81, Societe Italiana per L'Oleodatto Transalpino v. Ministero delle Finanze, 1983 ECR, 731; czy w sprawach 267–269/81, 1983 ECR, 801; także w sprawie 812/79, 1980 ECR, 2787.
- ²⁷ Sprawa C6/90 i C9/90 oraz 27/87, 1989 ECR, 143.
- ²⁸ Por. wcześniejsze sprawy: 152/84, 1986 ECR, 723; 14/83, 1984 ECR, 1981, czy 80/86, 1987 ECR, 3969.
- ²⁹ Por. C. Levis and S. Moore: *Duties, Directives and Damages in European Community Law*, 1984 Public Law, 1.